

ВАЗОРАТИ МОЛИЯИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

ФАРМОИШ

аз « 30 » 03 соли 20 16

№ 32

Дар бораи тасдиқи методология баҳисобгирии хароҷоти андозӣ

Бо мақсади иҷрои банди 2 чорабиниҳо оид ба амалисозии ислоҳот дар доираи Сиёсати Бонки Умумичаҳонӣ оид ба маблағгузорию рушди устувор (SDFP) ва мутобиқи банди 12 Низомномаи Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 апрели соли 2015 №187 тасдиқ шудааст,

ФАРМОИШ МЕДИҲАМ:

1. Методология оид ба баҳисобгирии хароҷоти андозӣ тасдиқ карда шавад (замима мегардад).
2. Назорати иҷрои фармоиши мазкур ба зиммаи муовини вазир, сарпарастии соҳа вогузор карда шавад.
3. Фармоиши мазкур дар сомонии расмӣ Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойгир карда шавад.

Вазир

Қахҳорзода Ф.С.

Методологияи баҳисобгирии хароҷоти андоз

Дар ин боб асоси методологии таҳияи Ҳисоботи хароҷоти андози Ҷумҳури Тоҷикистон, таъсиси чаҳорчӯбаи шаффоф ва мувофиқ барои муайян ва арзёбии хароҷоти андоз пешниҳод шудааст. Дар он қарорҳои асосии концептуалӣ, ки асоси таҳлилро ташкил медиҳанд, шарҳ дода шудаанд ва таърифҳои мустақаме пешниҳод карда мешаванд, ки барои нашри расмӣ мувофиқанд ва муқоисашавандагӣ дар тӯли замон ва шаффофияти молиявиرو таъмин мекунанд.

Хароҷоти андоз ҳамчун дуршавӣ аз низоми андозбандии ибтидоии возеҳ муайяншуда муайян карда мешаванд. Системаи асосӣ меъёри бетараф буда, сохтори муқаррарии низоми андозро тибқи қонунгузории амалкунанда инъикос мекунад. Муқаррароти имтиёзнок — новобаста аз он ки дар қонунгузории андоз пешбинӣ шудаанд ё тавассути қонунҳои бучетӣ, қоидаҳои давлатӣ, қарорҳои инфиродӣ ё амалияи маъмурӣ дода шудаанд — бо назардошти хароҷоти андози ихтиёрӣ, нисбат ба ин низоми андозбандии ибтидоӣ яқсон арзёбӣ карда мешаванд.

Системаи андози асосӣ барои ҳар як воситаи андоз бо истифода аз чор параметри сохторӣ – объекти андозбандӣ, давраи андоз, манбаи андоз ва меъёри андоз - муайян карда мешавад, ки ба принципҳои самаранокӣ, адолат, кофӣ, соддагӣ ва шаффофият асос ёфтаанд. Қарори калидии методология ҷудо кардани байни таҳияи сиёсат ва натиҷаҳои татбиқи он мебошад. Системаи асосӣ риояи пурраи қонунро пешбинӣ мекунад; аз ин рӯ, хароҷоти андоз фосилаҳои сиёсатро чен мекунад, дар ҳоле ки талафоти даромад аз сабаби риоя накардан ё маҳдудиятҳои маъмурӣ истисно карда мешаванд. Тадбирҳои, ки пойгоҳи андозро барои мақсадҳои маъмурӣ ё соддагардонӣ танг мекунанд - ба монанди останаҳо ва низомҳои соддакардашуда - ҳамчун хароҷоти андоз тасниф карда мешаванд, агар онҳо ўҳдадорихои андозро дар муқоиса бо системаи ҳамаҷонибаи асосӣ кам кунанд.

Ҳамчун қадами аввалини амалӣ, методология андоз аз даромади шахсони ҳуқуқӣ (CIT) ва андози арзиши иловашударо (VAT) дар бар

бузургтарини даромади андозро ташкил медиҳанд ва дар Тоҷикистон ба имтиёзҳо дучор мешаванд. Барои СИТ, нишондиҳандаи асосӣ меъёри андози стандартӣ аз ҷиҳати иқтисодии шахсони ҳуқуқии алоҳида мебошад, ки шахсони ҳуқуқии резидентӣ дар саросари ҷаҳон (бо имтиёзҳои андозӣ барои ширкатҳои хориҷӣ) ва ғайрирезидентҳо дар асоси ҳудудӣ андозбандӣ мешаванд. Барои VAT, нишондиҳандаи асосӣ андози истеъмолий мебошад, ки бо меъёри ягона ва муттаҳид вобаста ба макон татбиқ мешавад, ки содироти сифрӣ ва андозбандии пурраи хароҷоти воридотӣ хусусияти асосии сохторӣ мебошанд.

Хароҷоти андоз бо истифода аз усули хароҷоти алтернативӣ, ки стандарти байналмилалӣ ҳисоботи солона аст, ҳисоб карда мешаванд. Ҳисобҳо статикӣ буда, таъсири муқаррароти имтиёзнокро ба даромадҳои буҷет нисбат ба сатҳи асосӣ чен мекунанд. Хароҷоти СИТ бо истифода аз модели микросимуляция, ки ба маълумоти эълонӣ андози маъмурий асос ёфтааст, ҳисоб карда мешаванд, дар ҳоле ки хароҷоти ААИ бо истифода аз модели макросимуляция, ки асосан ба ҷадвалҳои таъминот ва истифода асос ёфтааст, ҳисоб карда мешаванд.

Дар ин боб инчунин маҳдудиятҳои асосӣ қайд карда шудаанд. Арзёбиҳо ба таъхир дар маълумот, баҳусус барои ААИ, дучор мешаванд ва аҳамияти нисбии молиявиро инъикос мекунанд, на даромадҳоеро, ки пас аз бекор кардани он ҳатман ба даст оварда мешаванд. Эътимоднокии нишондиҳандаҳои гуногун вобаста ба сифати маълумот ва мураккабии моделсозӣ фарқ мекунанд.

Ихтисорот

Андози даромади корпоративии СИТ
Таносуби вуруд-баромад
Имтиёзҳои андозии NLZ барои хароҷот
Моделҳои микросимулясияи MMS
NKOUD Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ, ки ба хонаводаҳо хизмат мерасонанд
LPN/NDFL (Андози даромади шахсӣ)
СЕ мизи таъминот ва истифода
с./ TJS Сомонии тоҷикӣ
Андози арзиши иловашудаи ААИ

Мундарича	
Шарҳи мухтасар	1
Ихтисорот	2
Мундарича	3
1 Муқаддима	4
2 Асоси концептуалӣ ва доираи татбиқ	4
Блоки 1: Муайян кардани хароҷоти андоз	6
3 Системаи асосии андозбандӣ	5
Блоки 2: Муайян кардани нишондиҳандаи асосии андоз аз арзиши иловашуда (СІТ) ва ААИ	8
Чаҳорчӯби концептуалӣ	8
Фарзияи риояи талаботи	9
Нишондиҳандаи асосии андоз аз даромади корпоративӣ (СІТ)	10
Нишондиҳандаи асосии андоз аз арзиши иловашуда (ААИ)	11
4 Методологияи арзёбии миқдорӣ	12
Манбаъҳо маълумот Ва моделсозӣ	12
Моделсозии КРН	13
Моделсозии ААИ	15
Маҳдудиятҳо	17
Блоки 3: Усулҳои арзёбии миқдорӣ	18
Усули арзёбӣ	18
Ҷамъовариӣ	18
Моделҳо ва манбаъҳои маълумот (Андози даромади корпоративӣ)	18
Моделҳо ва манбаъҳои маълумот (Андози арзиши иловашуда)	19
Эътимоднокӣ ва раддияҳо	19

1 Муқаддима

Ин боб ба ду мақсади мукамал хизмат мекунад. Аввалан, он — бо тарзи ривоятӣ ва ғайритехникӣ — қарорҳои концептуалии асоси таъриф ва андозагирии хароҷоти андозро дар Тоҷикистон шарҳ медиҳад. Дуюм, он маҷмӯи таърифҳои расмиро пешниҳод мекунад, ки ҳамчун иловаҳои блокӣ пешниҳод шудаанд ва барои истифодаи калимавӣ дар Ҳисоботи расмии хароҷоти андози Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд.

Ҳамин тариқ, дар тӯли боб, ҳар як мафҳуми калидӣ дар ду сатҳ пешниҳод шудааст:

● **ғайрирасмӣ муҳокимаи шарҳдиҳӣ асоснокунӣ**, доираи васеъ барномаҳо Ва оқибатҳои истифодаи концепсия Барои таҳлилӣ Ва сиёсӣ ҳадафҳо; ва

● **расмӣ таъриф V** дар шакли варақай блокӣ, навишта шудааст дақиқ Ва пайваста услуби мувофиқ Барои мустақим дохилкунӣҳо V нашрияҳо кишварҳо О андоз хароҷот.

Ин сохтори дугона имкон медиҳад, ки Ҳисоботи хароҷоти андоз мухтасар ва аз ҷиҳати ҳуқуқӣ асоснок боқӣ монад ва дар айни замон шаффофият, фаҳмоӣ ва татбиқи мунтазами методологияи асосиро дар тӯли замон таъмин намояд.

Таҳлили ин гузориш ба андози даромади корпоративӣ (СІТ) ва андози арзиши иловашуда (VAT) ҳамчун қадами аввал ва амалӣ барои таҳияи гузориши ҳамаҷонибаи хароҷоти андози миллӣ барои Тоҷикистон маҳдуд аст. Ин ду андоз саҳми бузургтарини даромади андозро дар Тоҷикистон ташкил медиҳанд ва воситаҳои асосии додани имтиёзҳо, озодкунӣ ва имтиёзҳои андозӣ мебошанд, ки онҳоро нуқтаи ибтидоии мувофиқтарин барои таҳияи методологияи шаффоф ва хуб ҳуҷҷатгузорӣшуда мегардонад. Дар ин марҳила андози даромади шахсӣ (PIT) ва боҷҳои гумрукӣ истисно карда мешаванд, то ба мақомат имкон диҳанд, ки қобилияти таҳлилӣ эҷод кунанд, системаҳои маълумот ва ҳисоботдиҳии институтсионалиро дар доираи идорашаванда таъсис диҳанд, бо мақсади васеъ кардани фарогирии дигар андозҳо дар версияҳои ояндаи системаи ҳисоботдиҳии хароҷоти андоз.

2 Асоси концептуалӣ ва доираи татбиқ

Дар ин чаҳорҷӯба, хароҷоти андоз ҳамчун инҳироф аз низоми андозбандии ибтидоии возеҳ муайяншуда баррасӣ мешаванд. Ин сатҳи асосӣ барои намоёндагии низоми андозбандии оптималӣ ё идеалӣ пешбинӣ нашудааст; баръакс, он меъёри бетарафиро фароҳам меорад, ки дар муқоиса бо

он муқаррароти имтиёзнокро метавон ба таври систематикӣ муайян, чен ва муқоиса кард.

Блоки 1: Муайян кардани хароҷоти андоз

Барои мақсадҳои ин гузориш, хароҷоти андоз ҳамчун муқаррарот ё амалияҳои муайян карда мешаванд, ки аз низоми андозбандии ибтидоии возеҳ муайяншуда барои ноил шудан ба ҳадафҳои мушаххаси сиёсати давлатӣ фарқ мекунад. Дар аксари мавридҳо, чунин инҳирофҳо боиси коҳиши даромади давлатӣ нисбат ба сатҳи асосӣ мегарданд. Аммо, дар баъзе мавридҳо, онҳо метавонанд даромади давлатиро афзоиш диҳанд, ки аксар вақт дар натиҷаи таҳрифҳои ғайриҷашмдошт дар низоми андоз, ба монанди андозбандии дарунсохт ё инҳироф аз бетарафӣ дар дохили низоми сатҳи асосӣ ба вуҷуд меояд.

Хароҷоти андоз муқаррароти дар қонунгузорию андоз муқарраршуда, инчунин имтиёзҳо дар бар мегирад, ки тавассути дигар воситаҳои ҳуқуқӣ ё маъмурӣ, ба монанди қонунҳои буҷети давлатӣ, қоидаҳои давлатӣ, қарорҳои инфиродӣ ё амалияҳои маъмурӣ пешниҳод карда мешаванд. Онҳо метавонанд доимӣ ё муваққатӣ, худкор ё ихтиёрӣ бошанд.

Хароҷоти андоз шакли озодкунӣ, меъёрҳои пастшуда, камкунӣ, имтиёзҳо, қарзҳо, батаъхиргузорӣ, таътилҳои андоз, аз ҳисоб баровардан ё дигар усулҳои имтиёзнокро дар бар мегиранд, ки ба андозсупорандагон, бахшҳо, фаъолиятҳо, молҳо ё хидматҳои мушаххас татбиқ мешаванд. Ин чораҳо аз низоми асосии андоз дуршавӣ нишон медиҳанд ва, дар асл, метавонанд бо чораҳои хароҷоти мустақим иваз карда шаванд, ки ба натиҷаҳои монанд дар сиёсат ноил мегарданд.

Хароҷоти андози ихтиёрӣ - ҳамчун имтиёзҳои андозӣ, ки ба андозсупорандагони алоҳида ё лоиҳаҳои дода мешаванд, ки аз доираи татбиқи умумии қонунҳои андоз берун мераванд, муайян карда мешаванд - барои таъмини мукамалӣ ва шаффофият дар мундариҷаи ин гузориш дохил карда шудаанд.

Муайян ва андозагирии хароҷоти андози қонунӣ ва ихтиёрӣ асосан аз муайян кардани қаблии низоми андози асосӣ вобаста аст.

3 Системаи асосии андоз

Муайян кардани низоми асосии андоз санги асосии низоми хароҷоти андоз аст. Дар амал, ихтилофҳо дар бораи он чизе, ки хароҷоти андозро ташкил медиҳад, қариб ҳамеша ихтилофҳои пинҳониро дар бораи низоми

асосии андоз инъикос мекунад . Аз ин рӯ, хатти асосии қабулшуда дар ин гузориш ба таври возеҳ ва шаффоф муайян карда шудааст, ки бар асоси принципҳои асосии сиёсати андоз, на бар қулайии маъмурӣ ё доварӣ дар бораи мувофиқ будани чораҳои инфиродӣ асос ёфтааст.

Барои таъмини дақиқӣ ва муқоисашавандагӣ, нишондиҳандаи асосӣ барои ҳар як воситаи андоз мувофиқи чор параметри сохтори стандартӣ муайян карда мешавад:

- **Андоз воҳид** : ҳуқуқӣ ё ҷисмонӣ шахсе, ки вазифадор аст андозро пардохт кунад;

- **Андоз давра** : давра вақт , дар ҷараён кӣ арзёбӣ карда мешавад андоз ӯҳдадорӣ ;

- **Андоз асос** : мушаххас иқтисодӣ фаъолият , даромад ё амалиёте, ки ба он вобаста аст андозбандӣ ; ва

- **Андоз нарх** : стандартӣ, меъёри қонунӣ, ки ба манбаи андоз татбиқ карда мешавад.

Таърифи возеҳи ин унсурҳо имкон медиҳад, ки байни сохтори асосии низоми андоз ва муқаррарот дар бораи имтиёзҳо фарқи қатъӣ гузошта шавад.

Ин меъёр барои тавсифи низоми идеалӣ ё оптималии андоз пешбинӣ нашудааст ва ҳадафҳои ислоҳот ё афзалиятҳои сиёсиро инъикос намекунад. Баръакс, он меъёри бетараф ва устувореро фароҳам меорад, ки нисбат ба он инҳирофҳо аз сохтори муқаррарии низоми андоз метавонанд дар тӯли вақт мунтазам муайян ва чен карда шаванд. Ин равиш кафолат медиҳад, ки гузоришдиҳии хароҷоти андоз ҳамчун воситаи таҳлил ва шаффофият боқӣ мемонад, на арзёбии меъёрии интихоби сиёсати андоз.

Ҳангоми муайян кардани хатти асосӣ, байни интихоби сиёсат ва натиҷаҳои татбиқи онҳо фарқияти возеҳ гузошта мешавад. Хати асосӣ системаи андозро тавре ифода мекунад, ки он тибқи қонунгузориҳои ҷорӣ фаъолият мекунад ва сатҳҳои муқаррарӣ ва пешбинишудаи риояи қонунҳои андозро ба назар мегирад. Аз ин рӯ, талафоти даромад аз сабаби саркашӣ аз андоз, риоя накардани қонунҳо, маҳдудиятҳои иҷроии қонунҳо ё қарзҳои маъмурӣ ҳамчун хароҷоти андоз тасниф карда намешаванд. Ин талафот беҳтар тавассути ташҳиси фосилаи риоя ё идоракунии даромад, на тавассути гузоришдиҳии хароҷоти андоз, таҳлил карда мешаванд.

Баръакс, муқаррароте, ки қасдан пойгоҳи андозро маҳдуд мекунад ё ӯҳдадорҳои андозро барои содда кардани маъмурӣ кам мекунад - ба монанди остонаҳои бақайдгирӣ ё низомҳои соддакардашуда - интихоби сиёсӣ

ҳисобида мешаванд ва аз ин рӯ, ҳамчун хароҷоти андоз тасниф карда мешаванд. Гарчанде ки чунин чораҳо метавонанд аз рӯи самаранокӣ ё маъмури асоснок карда шаванд, онҳо бо вучуди ин аз пойгоҳи ҳамаҷонибаи андоз дуршавӣ мебошанд ва бояд дар баробари дигар муқаррароти имтиёзнок шаффоф арзёбӣ карда шаванд. Баррасии соддагардони маъмури ҳамчун як қисми асосии хароҷот хароҷоти молиявии онҳоро пинҳон мекунад ва якпорчагии ҳисоботдиҳии хароҷоти андозро сушт мекунад.

Дар Тоҷикистон, низоми имтиёзнокӣ ААИ дар кишоварзӣ асосан ба таъминкунандагон асос ёфтааст, на ба маҳсулот, ки ҳам ба тақсимот ва ҳам ба андозагирии даромад таъсир мерасонад. Ҳатто вақте ки молҳои мустақиман аз ҷониби истеҳсолкунандагони соҳибхтисос истеҳсолшуда тибқи низомҳои соддакардашуда аз ААИ озод карда мешаванд, фуруши минбаъдаи тоҷирон ё фурушандагони ғайрихтисос метавонад то ҳол ба меъёри стандартии андоз тобеъ бошад. Аз ин рӯ, ҳангоми муқоисаи асосҳо, зарур аст, ки байни низомҳои имтиёзнокӣ татбиқшаванда ба таъминкунандагон ва муомилот фарқ гузошта шавад, на ин ки мақоми ягонаи ААИ барои ҳамаи молҳои кишоварзӣ дар тамоми занҷираи таъминотро қабул кард.

Ниҳоят, як хатти ибтидоии возеҳ муайяншуда имкон медиҳад, ки ҳам чораҳои қонунгузорӣ ва ҳам чораҳои андозии ихтиёрӣ мунтазам арзёбӣ карда шаванд. Имтиёзҳои додшуда аз ҷониби қонунҳои бучетӣ, қарорҳои ҳукуматӣ, созишномаҳои сармоягузорӣ ё амалияҳои маъмури дар муқоиса бо ҳамон хатти ибтидоӣ, ки дар кодекси андоз пешбинӣ шудаанд, арзёбӣ карда мешаванд. Ин фарогирии ҳамаҷонибаро таъмин мекунад ва аз ангеҷаҳои интиқоли имтиёзҳои андоз берун аз кодекси андоз пешгирӣ мекунад, то аз таҳлили бодикқат канорагирӣ кунад.

Блоки 2: Муайян кардани нишондиҳандаи асосии андоз аз арзиши иловашуда (СИТ) ва ААИ

Асоси концептуалӣ

Системаи асосии андоз бар асоси принципҳои асосии сиёсати дурусти андоз муайян карда мешавад: **самаранокӣ, адолат, кофӣ, соддагӣ ва шаффофият**. Ин принципҳо чаҳорҷӯбаи мувофиқро барои фарқ кардани хусусиятҳои асосии сохтори низоми андоз ва муқаррароти имтиёзнок, ки хароҷоти андозро ба вучуд меоранд, фароҳам меоранд.

● **Самаранокӣ:** Ҳадафи нишондиҳандаи асосӣ кам кардани таҳрифҳо дар қарорҳои иқтисодӣ тавассути татбиқи низоми ягонаи андоз барои ҳамаи бахшҳо, фаъолиятҳо ва муомилот мебошад. Низомҳои имтиёзнок, ки нархҳои нисбӣ ё ангезаҳои сармоягузорино тағйир медиҳанд, аз нишондиҳандаи асосӣ хориҷ карда мешаванд.

● **Баробарӣ:** Сатҳи асосӣ низоми ягонаи андозро нисбат ба андозсупорандагон ва амалиётҳои муқоисашаванда тибқи ҳар як воситаи андоз татбиқ мекунад, ки бо сохтори асосии андоз мувофиқ аст. Муносибати фарқкунандае, ки барои ноил шудан ба ҳадафҳои азнавтақсимкунӣ, иҷтимоӣ ё соҳавӣ қорӣ карда мешавад - ки аз ҳадафҳои сохтори муқаррари андоз берун меравад - ба сатҳи асосӣ дохил карда нашудааст ва ба ҷои он ҳамчун хароҷоти андоз тасниф карда мешавад.¹

● **Мувофиқат:** Нишондиҳандаи асосӣ функсияи афзоиши даромади низоми андозро тавассути татбиқи меъёрҳои стандартии андоз ба пойгоҳҳои васеи андоз, ки қодиранд даромади кофӣ ва устувор ба даст оранд, инъикос мекунад. Муқаррароте, ки пойгоҳро танг мекунад ё меъёрро барои андозсупорандагон, фаъолиятҳо, молҳо ё хизматрасониҳои мушаххас коҳиш медиҳанд, аз нишондиҳандаи асосӣ хориҷ карда мешаванд.

● **Соддагӣ:** Нишондиҳандаи асосӣ қоидаҳои равшан ва умумирс, ки фаъолияти дурусти низоми андозро танзим мекунад, афзалият медиҳад. Тадбирҳои, ки асосан барои содда кардани расмиёти маъмурӣ андешида мешаванд, ба монанди остонаҳои бақайдгирӣ ё низомҳои соддашуда, агар онҳо пойгоҳи андозро нисбат ба андози мураккаб кам кунанд, ба меъёр дохил карда намешаванд. Агар чунин низомҳо танҳо расмиёти пешниҳоди андоз, арзёбӣ ё ҷамъовариро бе таъсир расонидан ба ӯҳдадори андози андозсупорандагон содда кунанд, онҳо барои мақсадҳои ин гузориш хароҷоти андоз ҳисобида намешаванд.

● **Шаффофият:** Сатҳи асосӣ ба таври возеҳ ва пайваста муайян карда шудааст, ки имкон медиҳад хароҷоти андоз дар тӯли вақт муайян, андозагирӣ ва муқоиса карда шаванд. Ҳам чораҳои қонунгузорӣ ва ҳам чораҳои андозии ихтиёрӣ дар муқоиса бо як сатҳи асосӣ арзёбӣ карда мешаванд.

Фарзияи риояи қоидаҳо

Системаи андозбандии асосӣ бо фарзияи риояи пурраи қонунгузори андоз муайян карда мешавад. Мувофиқан, фарқи байни даромадҳои асосӣ ва даромадҳои мушоҳидашуда аз ҷиҳати концептуалӣ ба ду ҷузъ тақсим мешавад: (i) фосилаҳои риояи қонунҳо, ки риоя накардани қонунҳо, маҳдудиятҳои иҷрои қонунҳо ва камбудии маъмуриро дар саросари пойгоҳи андозбандии асосӣ инъикос мекунанд; ва (ii) фосилаҳои сиёсӣ, ки инҳироф аз сатҳи асосӣ, ки дар натиҷаи хароҷоти андоз ба вучуд омадааст, инъикос мекунанд.

Хароҷоти андоз фосилаҳои сиёсиро чен мекунанд ва бо нигоҳ доштани фарзияҳои риояи қонун баҳогузори карда мешаванд. Дар ҳоле ки рафтори риояи қонун ба таври ғайримустақим барои ба даст овардани тахминҳои воқеии даромади аз даст рафта ба назар гирифта мешавад, ҳуди фосилаи риояи қонун дар таҳлили хароҷоти андоз ба таври возеҳ арзёбӣ намешавад.

Ин фарқият махсусан барои муқаррароти андоз, ки дар онҳо рафтори риояи қонун дар байни гурӯҳҳои андозсупорандагон ба таври назаррас фарқ мекунанд, муҳим аст. Дар чунин ҳолатҳо, махсусан дар робита ба остонаи бақайдгирии ААИ, ҷудо кардани сиёсат аз таъсири риояи қонун кафолат медиҳад, ки сметаҳои хароҷоти андоз оқибатҳои даромади интихоби сиёсатро инъикос мекунанд, на таъсири иҷрои қонун. Нигоҳ доштани ин фарқият имкон медиҳад, ки тасвири пурмазмунӣ даромади иловагӣ, ки метавонад бо роҳи аз байн бурдани муқаррароти имтиёзноки андоз ва нигоҳ доштани сатҳи риояи қонун ба даст оварда шавад, ба даст оварда шавад.

¹Мулоҳизаҳои баробарӣ вобаста ба воситаи андоз нақшҳои гуногун доранд ва бояд бо назардошти сохтори аслии ҳар як андоз шарҳ дода шаванд. Барои андозҳои, ки ба таври возеҳ барои пешрафта будан тарҳрезӣ шудаанд, ба монанди Андози даромади шахсӣ (АҲШ), хусусиятҳои, ки бори андозро дар асоси сатҳи даромад фарқ мекунанд - асосан ҷадвалҳои меъёрҳои пешрафта ва диапазонҳои даромад - унсурҳои асосии сохтори андозро ташкил медиҳанд ва аз ин рӯ, қисми системаи аслии мебошанд. Вақте ки таҳлил ба АҲШ васеъ карда мешавад, чунин хусусиятҳо ҳамчун ҷузъҳои аслии, на ҳамчун хароҷоти андоз баррасӣ карда мешаванд. Баръакс, барои андозҳои мутаносиб, ба монанди Андози даромади корпоративӣ ва андозҳои истеъмолий, ба монанди ААИ, ҳадафҳои баробарӣ дар сохтори меъёрҳои аслии мавҷуд нестанд. Ҳамин тариқ, муносибати фарқкунандаи тичорат, бахшҳо, молҳо ё хидматҳо дар дохили ин андозҳо қарорҳои сиёсиро инъикос мекунанд, ки аз системаи аслии берун мераванд ва ҳамчун хароҷоти андоз тасниф карда мешаванд.

асосии андоз аз даромади корпоративӣ (СІТ)

Асоси андози даромади корпоративӣ низомест, ки меъёри стандартии андозро аз фоидаи иқтисодии шахсони ҳуқуқии алоҳида муқаррар мекунад:

● **Воҳиди андозбандӣ:** Воҳиди андозбандӣ шахси ҳуқуқии алоҳида (корпоратсияи резидентӣ) ё муассисаи доимии ташкилоти ғайррезидент мебошад. Нишондиҳандаи асосӣ андозбандии шахсони ҳуқуқии алоҳидаро дар назар дорад; ҳисоботи муттаҳидшуда барои гурӯҳҳои ширкатҳо қисми нишондиҳандаи стандартии асосӣ нест.

● **Давраи андоз:** Давраи асосии андоз соли андози ҳар як андозсупоранда мебошад.

● **Манбаи андоз:** Манбаи андоз фоидаи андозбандишавандаи ташкилот аст, ки ҳамчун даромади умумӣ кам кардани хароҷоти зарурии тижоратӣ барои ба даст овардани ин даромад муайян карда мешавад (ки бо усули ҳисобкунӣ чен карда мешавад). Барои ташкилотҳои резидентӣ, манбаи андоз дар асоси даромади ҷаҳонӣ муайян карда мешавад ва имтиёзҳо барои андозҳои хориҷии пардохтшуда тавассути механизми имтиёзи андози хориҷӣ пешниҳод карда мешаванд. Барои ташкилотҳои ғайррезидентӣ, манбаи андоз ҳудудӣ буда, ба даромади дар доираи салоҳияти он бадастомада маҳдуд аст.

○*Кам кардани маблағҳо:* Хароҷоти стандартии амалиётӣ (музди меҳнат, иҷора, хизматрасонии коммуналӣ), хароҷоти фоизӣ (вобаста ба қоидаҳои умумии сармоягузорию ночиз) ва қарзҳои безътимодно дар бар мегирад.

○*Имтиёзҳои амортизатсия:* Сатҳи асосӣ имкон медиҳад, ки амортизатсияи воситаҳои асосӣ дар асоси мӯҳлати истифодаи иқтисодии онҳо ҳисоб карда шавад. Ҳавасмандгардонии амортизатсияи суръатбахш (масалан, аз ҳисоб баровардани хароҷоти фаврӣ барои баъзе бахшҳо) аз ин сатҳи асосӣ инҳирофро ташкил медиҳад.

○*Талафот:* Қобилияти интиқоли талафоти амалиётӣ барои ҷуброни фоидаи оянда хусусияти сохтори стандартии низоми андоз барои ҳамвор кардани ӯҳдадорихоӣ андоз дар тӯли замон ҳисобида мешавад.

●**Меъёри андоз:** Меъёри асосӣ меъёри стандартии андози даромади корпоративӣ мебошад, ки қонунан муқаррар шудааст ва 18 фоизро ташкил медиҳад. Меъёрҳои имтиёзноки коҳишёфта, ки ба баъзе бахшҳо (масалан, минтақаҳои озоди иқтисодӣ) ё минтақаҳо дода мешаванд, инҳироф аз меъёри

асосӣ мебошанд.

Нишондиҳандаи асосии андоз аз арзиши иловашуда (ААИ)

Нишондиҳандаи асосӣ барои андоз аз арзиши иловашуда андози истеъмолии васеъмиқёс ва мушаххаси мақсаднок мебошад, ки бо меъёри муқарраршуда татбиқ карда мешавад:

●**Воҳиди андозбандӣ:** Воҳиди андозбандӣ истеъмомолкунандагони ниҳой, аз ҷумла хонаводаҳо, ҳукумат ва NCOUD мебошад.

●**Давраи андоз:** Давраи асосии андоз соли тақвими мебошад, ки дар Омори миллии баҳисобгирӣ нашр шудааст.

●**Манбаи андоз:** Манбаи асосии андоз ҳамаи молҳо ва хизматрасониҳое мебошанд, ки дар Тоҷикистон истеъмомол карда мешаванд, аз ҷумла молҳои истифодашудае, ки нархи онҳо аз фурӯши охиринаи андозбандишаванда боло рафтааст.

○*Модели истеъмомол:* Модели асосӣ бар принципи макони таъинот асос ёфтааст, яъне истеъмоли дохилӣ андозбандӣ мешавад ва содирот сифрӣ аст, ки бетарафии андозро дар тиҷорати байналмилалӣ таъмин мекунад.

○*Имтиёзҳои андоз барои ашёи хом:* Ҳуқуқи кам кардани андоз аз арзиши иловашуда, ки аз харидҳои тиҷоратӣ пардохта шудааст, як блоки бунёдӣ барои таъмини ситонидани андоз танҳо аз истеъмомолкунандаи ниҳой мебошад.

●**Меъёри андоз:** Меъёри асосӣ меъёри ягонаи стандартии ААИ-и 14 фоизро ташкил медиҳад.

○*Инҳирофҳо:* Ҳама гуна меъёрҳои пастшуда (масалан, барои намудҳои муайяни фаъолияти кишоварзӣ ё сохтмонӣ), меъёрҳои сифрии ААИ барои молҳои дохилӣ (ба истиснои содирот) ё имтиёзҳое, ки занҷири қарздиҳии ААИ-ро вайрон мекунанд, ҳамчун хароҷоти андоз тасниф карда мешаванд.

○*Остонаҳои бақайдгирӣ ва низомҳои соддакардашуда:* Остонаҳои бақайдгирӣ ва низомҳои соддакардашуда аз меъёри асосии ҳамаҷонибаи ААИ инҳироф ҳисобида мешаванд, агар онҳо ўҳдадорҳои ҳолиси ААИ-ро дар муқоиса бо низоме, ки дар он тамоми истеъмоли ниҳой бо меъёри стандартӣ андозбандӣ мешавад ва корхонаҳо метавонанд кредити пурраи ААИ-ро талаб кунанд, кам кунанд. Дар Тоҷикистон, баъзе низомҳо, бахусус дар соҳаи кишоварзӣ, дар сатҳи таъминкунандагони соҳибхитисос, на ба ҳуди молҳо, тартиби имтиёзнокро татбиқ мекунанд, аз ин рӯ, арзёбии даромади аз даст рафта байни таъминоте, ки мустақиман аз ҷониби

истеҳсолкунандагони мувофиқ анҷом дода мешавад ва фурӯшҳои минбаъда, ки бо меъри стандартӣ андозбандӣ мешаванд, фарқ мегузорад. Таъсири ғайримустақим, аз ҷумла коҳиши ААИ-и дохилшуда ва андозбандии каскадӣ, ки вақте таъминкунандагон берун аз низоми ААИ наметавонанд кредити ААИ-ро талаб кунанд, бояд ҳангоми арзёбии даромади аз даст рафта аз чунин низомҳо ба назар гирифта шавад.

4 Методологияи арзёбии миқдорӣ

Этимоднокии ҳисоботи хароҷоти андоз аз истифодаи мунтазами методологияи дурусти арзёбӣ вобаста аст. Дар ҳоле ки якҷанд роҳҳои чен кардани арзиши ҳавасмандгардонии андоз мавҷуданд, аз ҷумла "афзоиши даромад" (ки кӯшиш мекунад тағйироти рафториро моделсозӣ кунад) ва "муодили хароҷот" (ки хароҷотро ҳамчун хароҷоти мустақими барнома чен мекунад), усули хароҷоти имконпазир тавсия дода мешавад, зеро он маълумтарин ва соддатарин равиш аст.

Ин усул стандарти байналмилалии ҳисоботи солона аст, зеро он шаффоф, тасдиқшаванда ва қатъиян ба фарқияти байни рақами асосӣ ва қонунгузори воқеӣ асос ёфтааст. Он як саволи оддӣ медиҳад: "Бо назардошти он ки фаъолияти иқтисодӣ бетағйир боқӣ мондааст, ҳукумат бо пешниҳоди ин имтиёзи мушаххас чӣ қадар даромади андозро аз даст дод?"

Қайд кардан муҳим аст, ки ҳисобҳои бо истифода аз ин усул ба даст овардашуда "статикӣ" мебошанд. Онҳо кӯшиш намекунанд, ки пешгӯӣ кунанд, ки андозсупорандагон дар сурати аз байн бурдани озодкунӣ чӣ гуна вокуниш нишон дода метавонанд. Масалан, агар озодкунӣ аз ААИ барои маҳсулоти мушаххас аз байн бурда шавад, нарх метавонад афзоиш ёбад ва истеъмол метавонад коҳиш ёбад. Усули фоидаи аз даст рафта ин таъсири дуҷумдараҷаи рафториро нодида мегирад. Гарчанде ки ин маънои онро дорад, ки ҳисобҳо майл доранд, ки даромади иловагиро, ки аз бартарафкунӣ метавонад ба даст оварда шавад, аз ҳад зиёд арзёбӣ кунанд, он аз дараҷаи баланди номуайяни ва субъективӣ, ки бо моделсозии иқтисодӣ алоқаманд аст, канорагирӣ мекунад. Ин кафолат медиҳад, ки рақамҳои пешниҳодшуда ба маълумоти дақиқ асос ёфтаанд, на ба фарзияҳои назариявӣ дар бораи чандирӣ.

Манбаҳои маълумот ва моделсозӣ

Барои таҳияи ин ҳисобҳо, Вазорати молия бояд аз ду равиши гуногуни моделсозӣ, ки ба маълумоти мавҷуда ва хусусияти ҳар як андоз мутобиқ карда шудаанд, истифода барад:

●**Барои андози даромади корпоративӣ (СІТ):** Мо аз модели микросимуляция истифода мебарем . Ин дақиқтарин равиши мавҷуда аст. Он аз эълomiaҳои воқеии андози ширкатҳои алоҳида, ки аз ҷониби Кумитаи андоз пешниҳод шудаанд, истифода мебарад. Модел ӯҳдадорихоии андозро барои ҳар як ширкат сатр ба сатр аз нав ҳисоб мекунад ва қоидаҳои имтиёзнокро (ба монанди амортизатсияи суръатбахш) бо қоидаҳои стандартии асосӣ иваз мекунад. Ин имкон медиҳад, ки ҳисобкунии дақиқи хароҷот дар асоси фоида ва хароҷоти воқеӣ анҷом дода шавад.

●**Барои андоз аз арзиши иловашуда (ААИ):** Мо аз модели макросимулятсионӣ истифода мебарем . Азбаски ААИ дар ҳар марҳилаи занҷираи таъминот ба нархи молҳо дохил карда мешавад, ҷудо кардани арзиши имтиёзҳо танҳо бо истифода аз эълomiaҳои андоз душвор аст. Ба ҷои ин, мо аз **Ҷадвали Таъминот ва Истифода (ҶТ)** -и Агентии Омор истифода мебарем. Ин ҷадвалҳо ҷараёни молҳо ва хизматрасониҳоро дар сарссари иқтисодиёт харитабандӣ мекунанд. Модел аз ҶТ-ҳо барои арзёбии фоидаи аз даст рафта аз инҳироф аз ААИ асосӣ (аз ҷумла озодкунӣ, меъёрҳои пастшуда ва маҳдудиятҳо ба кам кардани ААИ) истифода мебарад ва ҳамзамон таъсири мутақобила дар тамоми занҷираи истеҳсолотро ба назар мегирад.

Моделсозии СРТ

Моделсозии андози даромади корпоративӣ (СІТ) аз модели мураккаби микросимуляцияи аз поён ба боло (MSM) барои симулятсияи ӯҳдадорихоии андози ҳар як шахси ҳуқуқӣ (ё намунаи калон ва аз ҷиҳати омори намоёндагӣ) тибқи фарзияҳои гуногуни сиёсӣ истифода мебарад. Бар хилофи равиши ҷадвали муттаҳидшудаи вуруд-баромад/таъминот-истифода, ки барои ААИ истифода мешавад, модели микросимуляцияи гуногунии аҳолиро тавассути моделсозии ҳар як муқаррароти андоз дар сатҳи шахси ҳуқуқӣ ва дақиқ сабт кардани таъсири мутақобила байни қоидаҳо ба назар мегирад. ²Идеяи асосӣ ин аст, ки аз маълумоти муттаҳидшуда бо нигоҳ доштани маълумоти алоҳида барои ҳар як шахси ҳуқуқӣ берун равем; ҳар як сабт дар пойгоҳи додаҳо як шахси ҳуқуқиро ифода мекунад, ки аксар вақт мустақиман аз маълумоти эълomiaии андози маъмурӣ гирифта мешавад.

Меъмории умумии модели микросимуляцияи муттаҳидшуда ба се модули ба ҳам вобаста тақсим шудааст. Раванд аз Модули Тайёркунии Маълумот оғоз

²Тартиби ҳисоб кардани хароҷоти андоз метавонад барои пешгирӣ аз ҳисобкунии дубора муҳим бошад, аммо модели микросимулятсионӣ асоси заруриро барои баҳодиҳии дурусти манфиатҳои аз даст рафтаи ҳар як сиёсат фароҳам меорад.

мешавад, ки эҷоди пойгоҳи додаҳои микробосифат ва бодикқат интихобшударо дар бар мегирад. Эъломияҳои андози маъмурӣ тоза карда мешаванд, барои муайян ва ислоҳи ихтилофҳо ё номувофиқатиҳо тасдиқ карда мешаванд ва барои моделсозӣ омода карда мешаванд. Муҳимтар аз ҳама, ба сабтҳои вазнҳои оморӣ дода мешаванд, то микронамунаро ба рақамҳои миллий табдил диҳанд ва калибрченкунӣ нисбат ба ҳисобҳои миллий анҷом дода мешавад, ки кафолат медиҳад, ки пойгоҳи додаҳо тамоми аҳолии андозсупорандагони корпоративиро дақиқ инъикос мекунад.

Пас аз ин, Модули Экстраполятсияи Маълумот меояд, ки микро-сабтҳои таърихро ба солҳои оянда тарҳрезӣ мекунад ва тағйироти демографӣ ва иқтисодиро пешгӯӣ мекунад. Инҳо иборатанд аз Такмили Омилҳо, ки суръати афзоиши пешбинишударо ба маблағҳои пулӣ (масалан, фоидаи умумӣ, хароҷоти фоизӣ ё музди меҳнат) барои инъикоси рушди иқтисодӣ татбиқ мекунад ва аз нав вазнҳои, ки таркиби намунаро барои тақлид кардани демографияи пешбинишуда ё сохтори тиҷорат, масалан, бо роҳи тақлид кардани кушодашавӣ ва басташавии тиҷорат, тағйир медиҳад. Пойгоҳи андози даромади корпоративӣ одатан нисбат ба пойгоҳи андози даромади шахсӣ ноустувортар ва ба фарзияҳои макроиқтисодӣ (масалан, тағйироти ММД ва давраҳои тиҷорат) ҳассостар аст, ки экстраполятсияи СИТ-ро ба як вазифаи махсусан мураккаб ва вақтталаб табдил медиҳад.

Модули ҳисобкунии андоз асоси амалиётӣ буда, ҳамчун муҳаррики қоидаҳои хизмат мекунад, ки матни қонуни андозро инъикос мекунад. Андозҳои барои ҳар як субъект алоҳида дар асоси маълумоти молиявии инфиродии он ва қоидаҳои андози муайяншуда дар кодекс (масалан, меъёрҳо, тарҳҳо ва имтиёзҳои андоз) ҳисоб карда мешаванд. Хусусияти муҳими техникаи моделҳои ҳисобкунии СИТ зарурати ҳисобҳои байнивақтӣ мебошад. Модел бояд арзишҳои муайяно дар тӯли солҳои зиёди андоз барои ҳар як субъект, аз ҷумла ҷадвалҳои амортизатсияи дороиҳо, интиқоли талафот ба оянда (талафоти ҳолиси амалиётӣ ё NOL) ва амортизатсияи захиравӣ пайгирӣ кунад. Пас аз ҳисоб кардани ӯҳдадорӣ ҳолиси андоз барои ҳар як вуруди корпоративии инфиродӣ, натиҷаҳо ба вазни омории субъект зарб карда мешаванд. Сипас ин натиҷаҳои вазншуда барои ба даст овардани натиҷаҳои ниҳойӣ чамъ карда мешаванд: фоидаи умумии андоз (пешгӯии даромад) ё тағйироти умумии фоидаи андоз (сметаи даромад), ки дар натиҷаи тағйироти пешниҳодшудаи қонунгузорӣ ба вучуд омадааст.

Моделсозии ААИ

Моделсозии ААИ методологияи куллии дигарро аз моделҳои микросимуляция (MSM), ки барои андози даромади корпоративӣ (СІТ) ва андози даромади шахсӣ (РІТ) истифода мешаванд, талаб мекунад. Ин бо сабаби механизмҳои беназири системаи андоз аз арзиши иловашуда, бахусус механизми Кредити андози воридотӣ (ІТС) зарур аст. Моделҳои микросимуляция, ки ба маълумоти андозсупорандагони инфиродӣ асос ёфтааст, номувофиқ аст, зеро маълумоти маъмурии ААИ истеъмолкунандаи ниҳоиро пайгирӣ намекунад. Фурӯшандаи ААИ андозро бе донистани он ки харидор истеъмолкунандаи ниҳой аст (ки андозро пардохт мекунад) ё корхонаи бақайдгирифташудаи ААИ, ки ҳаққи ба ІТС гирифташуда дорад (ки дар асл андозро бармегардонад), ҳам мекунад.

Аз ин рӯ, тавсифи техникий моделсозии ААИ бар асоси модели вуруд-барориш (ІО) ё модели ҷадвали таъминот-истифода (SUT) асос ёфтааст, ки усули стандартӣ эътирофшудаи байналмилалӣ барои арзёбии хароҷоти ААИ ва моделсозии сиёсат мебошад. Ин моделҳои ІО/SUT дар сатҳи байналмилалӣ ҳамчун равиши стандартӣ эътироф шудаанд, зеро онҳо сохторан тамоми иқтисодиётро муаррифӣ мекунанд ва тақсимооти пурраи ҳар як молро нишон медиҳанд. Ин ба модел имкон медиҳад, ки самтҳои ниҳویی молҳо ва хизматрасониҳо дақиқ муайян кунанд:

●**Истифодабарандагони ниҳой:** хонаводаҳо, ташкилотҳои давлатӣ ва ғайритиҷоратӣ, ки ба хонаводаҳо хизмат мерасонанд (NPOSH).

●**Истеъмолкунандагони миёнарав:** корхонаҳои, ки захираҳои барои истеҳсолот меҳаранд.

●**Истеҳсолкунандагони молҳо ва хизматрасониҳои аз андоз озод:** Ин корхонаҳо ҳамчун истеъмолкунандагони ниҳой амал мекунанд, зеро онҳо наметавонанд аз ашёи хоми истифодакардашон имтиёзҳои андоз талаб кунанд.

Моделҳои вуруд-баромад ҷараёни андозро дар тамоми занҷираи таъминот тақлид мекунад ва барои сабти таъсири мутақобилаи болооб ва поёноб, ки танҳо бо истифода аз микромаълумот сабт кардан мумкин нест, мумкин аст.

Мушкилии асосӣ дар моделсозии ААИ дар тафовути техникӣ байни таъминоти озод аз ААИ, бо сифр, бо меъёри камшуда ва андозбандишаванда мебошад, ки бори андозро ба захираҳои муайян мекунад. Гарчанде ки дар Ҷадвали 1 усулҳои стандартӣ ҳамҷоягии ААИ оварда шудаанд, Тоҷикистон дар баъзе мавридҳо аз модели стандартӣ дур мешавад - хусусан вақте ки

таъминоти бо меъёри камшуда ба маҳдудиятҳо дар кам кардани ААИ дучор мешавад, ки метавонад боиси дохил кардани ААИ ба хароҷоти истеҳсоли гардад.

Ҷадвали 1: Таъсири мақоми супорандаи андози арзиши иловашуда ба маблағи андози ситонидашаванда, имконияти гирифтани тахфифи андоз ва таъсир ба истеҳсолкунанда/истеъмолкунанда

Ҳолат	Андози маҳсулот	Имтиёзҳо иандозӣ хароҷот (NLZ)	Натиҷа барои Истеҳсолкунанда/ Истеъмолкунанда
Андозбандишаванда	Бале (14%)	Бале (дархост шудааст)	Андоз барои истеъмоли ниҳой пешбинӣ шудааст.
Нархи пастшуда	Бале (10%, 7%, 5%)	Бале (дархост шудааст)	Андоз барои истеъмоли ниҳой пешбинӣ шудааст.
Меъёри сифр	Не (0%)	Бале (даъво карда шуд / баргардонида шуд)	Андоз пардохт намешавад; стандарт барои содирот бо арзиши асосӣ.
Аз андоз озод карда шудааст	Не (0%)	Не (дархост кардан мумкин нест)	Андози захираҳо баргардониданашаванда (андози дохилшуда) мегардад ва ба истеъмолкунандагон интиқол дода мешавад, ки боиси андозбандии пайдарпай мегардад.

Ин фарқиятҳо муайян мекунанд, ки оё ААИ пурра ба истеъмоли ниҳой мегузарад ё қисман ба хароҷоти истеҳсоли дохил карда мешавад. Вақте ки таъминот аз ААИ озод карда мешавад, ААИ-и баргардониданашаванда барои воридоти мобайнӣ - ба истилоҳ "андози дохилшуда" - аз тамоми занҷири таъминот мегузарад. Ин ба падидаи андозбандии каскадӣ оварда мерасонад, ки дар он нархи ниҳоии фурӯш ин андози дохилшударо дар бар мегирад. Ин таъсир боиси баҳодиҳии хароҷоти андоз мегардад, ки иловаги нестанд ва ҳатто метавонанд ба хароҷоти манфии андоз оварда расонанд, яъне сиёсати муассири озодкунӣ аз ААИ нисбат ба сатҳи асосӣ даромади бештар ба даст меорад. Ин натиҷаи зиддимантиқӣ дар сурате рух медиҳад, ки маҳсулоти озод аз ААИ фаъолона ҳамчун ашёи хом барои дигар молҳои андозбандишаванда истифода шавад ва дар асл меъёри миёнаи муассири андозро аз меъёри қонунӣ болотар барад. Хусусияти ғайрииловагии хароҷоти андоз инчунин маънои онро дорад, ки тафовути сиёсат, ки ҳамчун маблағи хароҷоти андоз ҳисоб карда мешавад, бояд бо эҳтиёт шарҳ дода шавад. Тафовути воқеии умумии

сиёсат, ки бо ҳисоб кардани хароҷоти якбора аз байн бурдани ҳамаи хароҷоти андоз ҳисоб карда мешавад, аз маблағи тахминҳои хароҷоти инфиродии андоз фарқ мекунад ва метавонад дар ҳисоботи хароҷоти андоз инъикос ёбад, то аз аз ҳад зиёд нишон додани даромади эҳтимолӣ аз оқилонаи хароҷоти андоз пешгирӣ карда шавад.

Маҳдудиятҳо

Хонандагон бояд ин ҳисобҳоро бо дарназардошти маҳдудиятҳои муайяни маълумот шарҳ диҳанд. Аввалан, дар маълумоти андоз таъхири табиӣ вучуд дорад; ҳисобҳои андози андоз ба эълomiaҳои солонai охири пешниҳодшуда (одатан барои соли гузашта) асос ёфтаанд, дар ҳоле ки ҳисобҳои андози арзиши иловашуда ба омори ҳисобҳои миллӣ таъя мекунанд, ки метавонанд аз ду то се сол дошта бошанд ва бо истифода аз суръати афзоиши ММД пешбинӣ шудаанд. Дар натиҷа, ҳисобҳо сохтори низоми андозро, ки дар давраҳои таърихии охир мушоҳида шудааст, инъикос мекунанд ва метавонанд тағйироти охири сиёсат ё зарбаҳои кӯтоҳмуддати иқтисодиро пурра инъикос накунанд.

Дуюм, ин ҳисобҳо **камбудихои сиёсатро** (арзиши қонун) чен мекунанд, на **камбудихои риояи қонунро** (арзиши саркашӣ аз андоз). Онҳо фикр мекунанд, ки агар ин озодкунӣ аз байн бурда мешуд, андозсупорандагон қонунро бо ҳамон суръате, ки ҳоло мекунанд, риоя мекарданд. Мувофиқан, ҳисобҳо бояд ҳамчун нишондиҳандаи аҳамияти нисбии молиявии хароҷоти гуногуни андоз тафсир карда шаванд, на ҳамчун пешгӯиҳои дақиқи даромадҳое, ки пас аз бартараф кардани онҳо ба даст меоянд. Мисли ҳама ҳисобҳои хароҷоти андоз, натиҷаҳо бояд ҳамчун фармоишҳои бузургӣ тафсир карда шаванд, на ҳамчун пешгӯиҳои нуқтай.

Умуман, эътимоднокии тахминҳои хароҷоти андози инфиродӣ вобаста ба сифат, тафсилот ва асъори маълумоти манбаъ, инчунин мураккабии муқаррароти ҳуқуқии тахминшаванда фарқ мекунад. Ҳисобҳое, ки тавассути микросимулятсияҳо дар асоси маълумоти эълomiaии андози маъмурий (хусусан барои андози даромади корпоративӣ) ба даст оварда мешаванд, одатан нисбат ба ҳисобҳое, ки бар асоси нишондиҳандаҳои агрегати макроиқтисодӣ (хусусан барои ААИ) асос ёфтаанд, ки ба фарзияҳои дар маълумоти ҳисобҳои миллӣ ва сохторҳои вуруд-баромад ҷойгиршуда таъя мекунанд, боэътимодтаранд.

Блоки 3: Усулҳои арзёбии миқдорӣ

Усули арзёбӣ

Тахминҳои хароҷоти андоз бо истифода аз усули хароҷоти имконпазир ҳисоб карда мешаванд. Ин усул фарқи байни инҳоро чен мекунад: i. Даромади андозе, ки бояд тибқи низоми андози асосӣ ҷамъоварӣ мешуд; ва ii. Даромади андозе, ки воқеан тибқи қонунгузори амалкунанда ҷамъоварӣ шудааст.

Арзёбиҳо хусусияти статикӣ доранд; онҳо бо назардошти он ҳисоб карда мешаванд, ки рафтори ҷисмонӣ ва сатҳи фаъолияти иқтисодии андозсупорандагон доимӣ боқӣ мемонад. Дар натиҷа, арзёбиҳо воқунишҳои рафториро (масалан, тағйирот дар тарзи истеъмол, сатҳи сармоягузорӣ ё пешниҳоди қувваи корӣ), ки метавонанд дар сурати аз байн бурдани хароҷоти андоз ба вучуд оянд, ба назар намегиранд.

Ҷамъоварӣ

Арзиши умумии хароҷоти андоз ҳамчун ҷамъии оддии тахминҳои инфиродии онҳо пешниҳод карда мешавад. Аз сабаби таъсири мутақобилаи байни муқаррароти андоз (масалан, бартараф кардани тарҳ даромади андозбандишавандаро зиёд мекунад, ки метавонад ба арзиши қарз таъсир расонад), таъсири молиявии бартараф кардани ҳамзамони якчанд хароҷоти андоз метавонад аз ҷамъии арифметикии арзишҳои инфиродии онҳо фарқ кунад.

Моделҳо ва манбаъҳои маълумот (Андози даромади корпоративӣ)

Ҳисоб кардани хароҷоти андоз аз даромади корпоративӣ равиши микросимулятсионӣ, ки ба маълумоти маъмурӣ асос ёфтааст, талаб мекунад:

●**Усул:** Ҳисобҳо бо истифода аз модели микросимуляция ба даст оварда шуданд. Модел ӯҳдадориҳои андози андозсупорандагони корпоративии алоҳидаро тавассути аз нав ҳисоб кардани даромади андозбандишаванда ва андози пардохтшаванда тибқи Системаи асосии андоз дар муқоиса бо Кодекси андози ҷорӣ тақлид мекунад.

●**Манбаи маълумот:** Маълумот дар бораи эъломияи андоз аз даромади корпоративӣ, ки аз ҷониби Кумитаи андоз пешниҳод шудааст. Манбаи асосӣ эъломияи солонаи андоз аз даромади корпоративӣ мебошад, бахусус сатрҳои марбут ба даромади умумӣ, хароҷоти аз андоз озодшаванда ва ҷадвалҳои дахлдор, ки истисноҳои дархостшуда, ҳавасмандгардонии сармоягузорӣ ва ҷадвалҳои амортизатсияи суръатбахшро муфассал шарҳ медиҳанд.

(Андоz аз арзиши иловашуда)

Барои ба назар гирифтани таъсири чораҳои дар асоси истеъмол, методологияи ҳисобкунии андоz аз арзиши иловашуда ба маълумоти макроиқтисодӣ ва моделсозӣ асос ёфтааст:

●**Усул:** Ҳисобҳо бо истифода аз модели макросимулятсия ба даст оварда мешаванд. Модел пойгоҳи назариявии ААИ-ро барои молҳо ва хизматрасониҳое, ки аз ААИ озоданд ва бо рейтинги сифрӣ (фосилаи сиёсат) ҳисоб мекунад ва меёри стандартии пойгоҳи ААИ-ро барои ҳисоб кардани даромади аз даст рафта татбиқ мекунад.

●**Манбаи маълумот:** Маълумоти ҳисобҳои миллӣ, бахусус Ҷадвалҳои таъминот ва истифода (ҶТ), ки аз ҷониби Агентии омор пешниҳод шудаанд ва маълумоти эълomiaҳои ААИ, ки аз ҷониби Кумитаи андоz пешниҳод шудаанд. Дар қойҳое, ки ҶТ-ҳои охириин дастрас нестанд, сатҳи ибтидоӣ бо истифода аз суръати афзоиши номиналии ММД ва нишондиҳандаҳои иқтисодии соҳавии дахлдор пешбинӣ карда мешавад.

Эътимодноки ва огоҳиҳо

Вақти ҷамъоварии маълумот: Тахминҳо ба маълумоти таърихии дастраси охириин асос ёфтаанд. Тахминҳои СИТ одатан таъхири яксоларо (мӯҳлати пешниҳоди ҳуҷҷатҳо) инъикос мекунанд, дар ҳоле ки тахминҳои ААИ метавонанд таъхири тӯлонитарро аз сабаби ҷадвали наشري ҳисобҳои миллӣ инъикос кунанд.

Риояи қоидаҳо: Ҳисобҳо танҳо арзиши муқаррароти ҳуқуқиро инъикос мекунанд (фосилаи сиёсат). Талафоти даромад аз сабаби риоя накардани қоидаҳо, саркашӣ аз пардохти андоz ё носамарии пардохтҳои маъмурий (фосилаи риояи қоидаҳо) истисно карда мешаванд.

Барои баланд бардоштани шаффофият ва таъмини тафсири огоҳона, Ҳисоботҳои ояндаи хароҷоти андоz метавонанд арзёбии сифатии возеҳи дараҷаи итминон барои ҳар як банди хароҷоти андоzi гузоришшуда - масалан, баланд, миёна ё паст - бо назардошти манбаъҳои маълумот, фарзияҳои моделсозӣ ва ҳассосият ба параметрҳои асосӣ дошта бошанд. Ин амалия ҳисоботдиҳии хароҷоти андоzi Тоҷикистонро бо таҷрибаҳои беҳтарини ҷаҳонии нав мутобиқ мекунад ва ба сиёсатгузoron кӯмак мекунад, ки байни арзёбиҳои оқилона ва онҳое, ки ба номуайянии бештар дучор мешаванд, фарқ кунанд.